

*С. О. Теньков,
доктор філософії у галузі права*

СПЕЦІАЛІСТИ У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

У чинному Господарському процесуальному кодексі України (далі – ГПК), на відміну від експерта, не передбачено такого учасника судового процесу, як спеціаліст. Однак судова практика свідчить про участь спеціалістів з різних питань у господарському судочинстві. Предметом цієї публікації є практика залучення спеціалістів до судового процесу поза процедурами судових експертиз, тобто йдеться про спеціалістів, які не є експертами у розумінні Закону України «Про судову експертизу».

Позицію Вищого господарського суду країни (далі – ВГСУ) з наведених питань викладено у п. 4 постанови Пленуму ВГСУ від 23.03.2012 № 4 «Про деякі питання практики призначення судової експертизи» (зі змінами і доповненнями). Зазначається таке. Якщо обставини справи свідчать про доцільність отримання пояснень спеціаліста з питань, що виникають під час розгляду справи, зокрема, з метою з'ясування її фактичних обставин, господарський суд може скористатися правом, наданим йому ст. 30 ГПК, і викликати відповідного спеціаліста для участі в судовому процесі, притому як у підготовці справи до розгляду, так і під час її розгляду.

Виклик спеціаліста здійснюється ухвалою суду. Його пояснення подаються суду у вигляді висновку або в іншій прийнятній для суду письмовій формі. Спеціаліст має право

відмовитися від надання пояснень, якщо наявних у нього матеріалів недостатньо або він не має необхідних знань.

Відповідні пояснення спеціаліста не є висновком експерта.

За наявності в одній і тій самій справі протилежних за змістом висновків як спеціаліста, так і судового експерта, їх оцінка здійснюється за правилами статей 42, 43 ГПК з наданням у зазначеному випадку переваги висновкові судового експерта.

Таким чином, ВГСУ як правову підставу для залучення спеціалістів, на відміну від експертів, розглядає положення ст. 30 ГПК.

Ця норма ГПК передбачає, що в судовому процесі можуть брати участь посадові особи та інші працівники підприємств, установ, організацій, державних та інших органів, коли їх викликано для надання пояснень з питань, що виникають під час розгляду справи. Ці особи мають право знайомитися з матеріалами справи, давати пояснення, надавати докази, брати участь в огляді та дослідженні доказів. Вони зобов'язані з'явитися до господарського суду на його виклик, сповістити про відомі обставини у справі, подати на вимогу господарського суду пояснення в письмовій формі.

Саме визначення спеціаліста і перелік його функцій дається відразу у кількох процесуальних кодексах, де такий учасник процесу передбачений. За своєю суттю ці визначення збігаються. Так, відповідно до ст. 54

Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) спеціалістом може бути особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних засобів і може надавати консультації під час вчинення процесуальних дій з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

Спеціаліст може бути залучений до участі у цивільному процесі за ухвалою суду для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбору зразків для проведення експертизи тощо) під час вчинення процесуальних дій. Допомога спеціаліста технічного характеру під час вчинення процесуальних дій не замінює висновку експерта.

Спеціаліст зобов'язаний з'явитися за викликом суду, відповідати на поставлені судом запитання, давати усні консультації та письмові роз'яснення, звертати увагу суду на характерні обставини чи особливості доказів, у разі потреби надавати суду технічну допомогу. Допомога спеціаліста не може стосуватися правових питань.

Спеціаліст має право знати мету свого виклику до суду, відмовитися від участі у цивільному процесі, якщо він не володіє відповідними знаннями та навичками, з дозволу суду ставити запитання особам, які беруть участь у справі, та свідкам, звертати увагу суду на характерні обставини чи особливості доказів, на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду.

Загалом, наведені процесуальні функції посадових осіб і працівників у контексті ст. 30 ГПК та спеціалістів як учасників судового процесу одне одному не суперечать і в

головному збігаються. Отже, вказані у ст. 30 ГПК особи можуть виконувати функції спеціаліста як учасника судового процесу. Тобто можуть надавати суду роз'яснення, консультації під час вчинення процесуальних дій з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. Звісно, за умови наявності у них цих відповідних спеціальних знань, освіти, досвіду роботи з питань, що цікавлять суд.

Якщо експерт є окремим суб'єктом дослідження вже одержаних доказів і дає висновок, який має самостійне доказове значення, то спеціаліст покликаний надавати іншим суб'єктам дослідження доказів допомогу, у тому числі й під час збирання таких доказів.

Спеціаліст використовує свої спеціальні знання і навички в питаннях, що не належать до компетенції суду, але мають важливе значення при дослідженні обставин справи. Основна мета залучення спеціаліста у господарському судочинстві – розширити можливості суду.

Допомога спеціаліста може здійснюватися у різноманітних формах, що залежить від предмета справи та особливостей проведення відповідних процесуальних дій. Так, у постанові ВГСУ від 05.10.2011 у справі № 5023/1659/11 використано висновок пожежно-технічного спеціаліста дослідно-випробувальної лабораторії Головного управління МНС України в Харківській області про дослідження пожежі.

Практика свідчить, що відповідні спеціалісти-суб'єкти оціночної діяльності можуть залучатися для оцінки майна у справах про банкрутство або на стадії виконання судових рішень для оцінки майна боржника.